

בברכת החמה צריך להודות ולהלל לה' על שברא לנו את אור השמש כי טוב

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

או"ר חדש על ציון תאיר וזנכה כולנו מהרה לאורו, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

לקראת המצוה המיוחדת של ברכת החמה, שהיא באה רק מזמן לזמן – מכ"ח שנים לכ"ח שנים, ואשרי אדם שזכה לאריכות ימים ושנים טובות, עד כדי כך שיזכה לקיים מצוה זו ארבע פעמים בחייו, ועל כך נודה ונהלל לה': ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

הנה כי כן דבר בעתו מה טוב, להתבונן על תכלית מצוות ברכת החמה, מהו הענין שתקנו חכמינו ז"ל לברך ברכת החמה: "עושה מעשה בראשית", זאת ועוד, מדוע סיבב הקב"ה מסבב כל הסיבות, שסיבב החמה בעולם עד שחזרת למקומה הראשון הוא דוקא כ"ח שנה, ומה נבקש שיולכנו בדרך אמת.

את המאורות ברקיע השמים. זאת אומרת, כי אנו בני אברהם יצחק ויעקב, המאמינים בה' ובתורתו, נזכה שנה זו לברך לה' על בריאת השמש, כאשר השמש מתחילה בפעם המאתיים ושבע את המעגל החדש של המחזור הגדול, הסימן לכך הוא: קרא לשמש ויזרח או"ר, שעולה בגימטריא מאתיים ושבע, שחל השנה או"ר לארבעה עשר בחודש ניסן.

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, כי במעגל החדש של או"ר השמש הבא לקראתנו לשלום, יתמלא כל העולם בנר מצוה ותורה או"ר, ימלא ה' כל משאלות לבנו עם או"ר בהיר של חסדים ורחמים, או"ר של שפע ברכה והצלחה בגשמיות וברוחניות, או"ר הגנוז שיגרש את החושך הכפול של הגלות, שיתקיים בנו דברי הנביא (ישעיה ל כו): "והיה או"ר הלבנה כאו"ר החמה", אשר על כך אנו מתפללים:

בערב פסח הבא עלינו לטובה, יום ד' בשבוע, י"ד לחודש ניסן, שנת ה' אלפים תשס"ט לבריאת העולם, כאשר תשלים השמש את מעגל המחזור הגדול של עשרים ושמונה שנים, שבו חוזרת השמש לעמוד באותו מקום בשמים, עם אותם המזלות, כפי שעמדה לראשונה בשעת זריחתה ביום הרביעי לבריאת העולם, נצא כולנו, כל עדת ישראל, אנשים נשים וטף, מקצה העולם ועד קצהו, לרחוב העיר, בשלש שעות ראשונות של היום, להסתכל בזריחת השמש לקראת התקופה החדשה, ובלב פועם מלא התרגשות של קדושה נברך לה' בכוונה גדולה: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם עושה מעשה בראשית".

מאתיים ושש פעמים כבר סיבבה השמש את העולם, במעגל המחזור הגדול של עשרים ושמונה שנים, מיום הרביעי הראשון של בריאת העולם, כשתלה הקב"ה

מעשה בראשית", אנו נותנים שבח והודאה ליוצר בראשית שברא את השמש להאיר לבני אדם, ועוד מעלות וסגולות נפלאות שיש באור השמש, כפי שנרחיב קצת מדברי רבותינו הקדושים חכמי התלמוד, אשר האירו את עינינו באור התורה כשמש בצהריים.

שנינו בגמרא (ב"ק ס:): "לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב, שנאמר (שמות יב כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר". ופירש רש"י: "בכי טוב, בעוד חמה זורחת ילון במלון ולא ימתין עד שתחשך, ולבוקר לא ישכים לצאת עד שיאיר, כי טוב, לישנא מעליא האור כי טוב, כלומר טוב הוא לצאת בו וליכנס בו מפני המזיקין והליסטיין".

וצריך ביאור, מה ראו חכמי התלמוד על ככה, לכנות את אור השמש בתואר "כי טוב", באמרום: "לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב", ולא אמרו בפירוש: "לעולם יכנס אדם באור השמש ויצא באור השמש".

ונראה ליישב שביקשו לרמז בכך על סיפור נפלא שהיה עם רבי מאיר, שניצל מהליסטים בזכות שקרא את השמש בתואר "כי טוב" כמבואר במדרש (ב"ר צב ו):

"עובדא הוה דרומית מן חד פונדקי, והוה קאים ולביש זוגי בליליא, ואמר להון דהוון תמן, קומו פוקו לכוון דלוייתא אנא עבדא, והוון נפקין ולסטייא קדמין להון ומקפחין עליהון, ועלין ומפלגין עמיה. חד זמן אזל רבי מאיר ואתקבל תמן, קם ולבש זוגי, אמר ליה קום פוק לך דלוייתא אנא עבדא, אמר ליה אית לי אח ואנא יתיב מסכי ליה, אמר ליה ואן הוא, אמר ליה בכנישתא.

אמר ליה ומה שמיה ואנא אזיל קרי ליה, אמר ליה כי טוב, כל ההוא ליליא אזל ההוא פונדקאה צווח על תרעא דכנישתא, כי טוב, כי

תקע"ג לפ"ק. קודם הכרחה אמרנו (תהלים מזמור קמח) הללו את ה' מן השמים, ואחר ברכת עושה מעשה בראשית אמרנו פיוט (שחרית לשבת) אל אדון על כל המעשים עד וחיות הקודש, ואחר כך מזמור (תהלים מזמור יט) השמים מספרים כבוד אל, ואחר כך עלינו לשבח וקדיש".

פ"ב יום ה' ח' ניסן תקע"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ

[ב]

התנא רבי מאיר מחכה לאחיו "כי טוב"

טרם שנבוא להתעמק בענין ברכת החמה בדרך פרד"ס, ראוי לדעת כי בברכת החמה: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם עושה

בגמרא: "לבנה בגבורתה, וכוכבים במסילותם, ומזלות כסדרן", על פי מה שכתב ב"מחזיק ברכה" להחיד"א (או"ח סימן רכט) בשם גדול אחד, הטעם שמפרש בגמרא רק אימתי חלה תקופת החמה, ולא פירשו אימתי חלה התקופה של שאר הכוכבים והמזלות, כי חשבון החמה בתקופתה מסור לכל אדם, אבל החשבון של שאר הכוכבים והמזלות לא נמסר כי אם לחכמי התכונה הבקיאים במהלך הכוכבים והמזלות. לפי זה יש לומר כי מטעם זה אין מברכים על התקופה של שאר הכוכבים והמזלות, כי רק מעטים בקיאים בזה.

בענין המזמורים שנהגו לומר בשעת ברכת החמה, מצינו מה שכתב ה"חתם סופר" בתשובותיו (או"ח סוף סימן נו) בלשון קדשו:

"ברוך ה' כי הגיענו ליום ד' ז' ניסן, וברכנו ברכה זו באסיפת עם ה' פה פ"ב [פרעסבורג]

[א]

"הרואה חמה בתקופתה"

שנינו בגמרא (ברכות נט:): "תנו רבנן הרואה חמה בתקופתה, [רש"י: בתקופתה, מקום שהיא חוזרת שם לתחילת היקפה, היא שעת תליית המאורות, ומאז התחילה להקיף ולשמש], לבנה בגבורתה, וכוכבים במסילותם, ומזלות כסדרן, ואמר ברוך עושה בראשית, ואימת הוי, אמר אביי כל עשרים ושמונה שנים, כל עשרים ושמונה שנים, של תקופת ניסן, שבסוף עשרים ושמונה, כשחוזר מחזור גדול של חמה להיות תקופה, נופלת בשעת תליית המאורות], והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי, באורתא דתלת נגהי ארבע".

ופירש רש"י: "בשבתאי, היא שעה תחלת ליל רביעי. באורתא דתלת נגהי ארבע, שהעריב שמשו של שלישי בשבת ויתחיל ליל רביעי. נגהי, ליל כדאמר בפסחים בשמעתא קמייא (דף ג.) דאיכא דוכתא דקרו לליליא נגהי. שבתאי, שם שעה ראשונה של ליל רביעי, שבאותה שעה נתלו מאורות... שאינה באה לתחילת ליל רביעי, אלא מעשרים ושמונה שנים לעשרים ושמונה שנים".

וכן פסק הרמב"ם (ברכות פ"י ה"ח): "הרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחילת המחזור של שמונה ועשרים שנה, שהתקופה בתחילת ליל רביעי, כשרואה אותה ביום רביעי בבקר מברך ברוך עושה בראשית". וכן נפסק בשלחן ערוך (או"ח סימן רכט סעיף ב): "הרואה חמה בתקופתה, והוא מכ"ח לכ"ח שנה, והתקופה בתחלת ליל ד', כשרואה אותה ביום ד' בבוקר, ואומר ברוך עושה [מעשה] בראשית".

וכתב בשו"ת "בית אפרים" (או"ח סימן ז) הטעם שנהגים לברך רק על תקופת החמה בלבד, ולא על שאר כוכבי לכת שנזכרו

טוב, ולא הוה שום בר נש עני ליה. בצפרא קם רבי מאיר ושוי חמרא דיזל ליה, אמר ליה ההוא פונדקאה, אן הוא ההוא אחוך דאמרת, אמר ליה הא אתא ליה (בראשית א ד) וירא אלקים את האור כי טוב".

ונתרגם את הסיפור ללשון קודש:

"מעשה היה בארץ הדרום מפונדקי אחד, שהיה קם בכל לילה ולבש את בגדיו, ואמר להם לאורחים שהיו שם, קומו וצאו לדרככם, ואל תפחדו מהליסטים כי אני מלווה אתכם, והיו יוצאים והליסטים קידמו את פניהם וגזלו מהם כל רכושם, ואחר כך חזרו לפונדק כדי להתחלק ברכוש עם הפונדקי.

פעם אחת הלך רבי מאיר ונתארח שם באותו פונדק, קם הפונדקי בלילה ולבש את בגדיו, אמר לו לרבי מאיר, עמוד צא לדרכך כי אני מלווה אותך, אמר לו רבי מאיר, יש לי אח ואני יושב ומחכה לו, אמר לו הפונדקי, ואיפוא הוא, אמר לו רבי מאיר, בבית הכנסת.

אמר לו הפונדקי, ומה שמו ואלך לקרוא לו, אמר לו רבי מאיר, כי טוב, כל אותו לילה הלך אותו פונדקי וצעק על פתח בית הכנסת, כי טוב, כי טוב, ולא ענה לו שום בן אדם. בבוקר קם רבי מאיר והכין את חמורו כדי ללכת לדרכו, אמר לו אותו פונדקי, איה הוא אותו אחיך שאמרת, אמר לו רבי מאיר, הרי הוא כבר בא (בראשית א ד) וירא אלקים את האור כי טוב".

לפי זה יש לומר כי כדאי לרמז על אותו סיפור, בחרו חכמינו ז"ל לכנות את השמש "כי טוב", ועל כך אמרו: "לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב", כלומר כדי שלא יקרה לו בלילה, כפי שקרה לאורחים של אותו פונדקי שלווה אותם בלילה, כאשר ליסטים המתינו להם בדרך.

ג]

אור השמש מבריה את המזיקין

ויש לבאר ענין זה ביתר שאת, על פי מה שכתוב (בראשית א ד): **"וירא אלקים את האור כי טוב, ויבדל אלקים בין האור ובין החושך"**, ופירש רש"י: **"אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה (חגיגה יב), ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבוא"**. מבואר מזה כי מה שכתוב על האור **"כי טוב"**, הכוונה בזה על האור הגדול שגנז הקב"ה לצדיקים, ולפי זה קשה איך אמרו בגמרא: **"לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב"**, הלא אותו אור שנקרא **"כי טוב"** כבר נגנז.

ונראה ליישב בפשיטות, על פי מה שמצינו במדרש (ב"ר יז ה): **"נובלת אורה של מעלה גלגל חמה"**. כלומר השמש אינו אור החדש שנוצר אחרי שגנז הקב"ה את האור הראשון, אלא השמש הוא בבחינת ענף ושיריים מהאור של מעלה. הנה כי כן מטעם זה יוצדק לכנות את השמש בתואר **"כי טוב"**, כדי לרמז כי למרות שהאור הראשון נגנז לצדיקים לעתיד לבוא, בכל זאת מכיון שהשמש הוא נובלות של אותו אור של מעלה, על כן יש בו גם כן סגולות נפלאות מעין אור הראשון שנקרא **"כי טוב"**.

ועתה בא וראה מה שמצינו, כי אור השמש יש בו סגולה מעין האור הגנוז, כי בדרך הפשט מה שאמרו: **"לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב"**, הכוונה בזה כי בלילה פועלים כל מיני גזלנים שמסתתרים בחשכות הלילה, אבל באור היום הם מפחדים לפעול כדי שלא יתגלו. אולם באמת יש בזה ענין עמוק יותר, שבלילה פועלים כוחות הדין והסטרא אחרא, אולם בבוקר הם בורחים ומתחבאים, כי אינם יכולים לסבול אור השמש, שהקב"ה משפיע על ידו אור של חסד ורחמים.

ענין זה יש להוכיח מהמאמר בגמרא שזכרנו: **"לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב, שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר"**. והנה שם ביציאת מצרים מבואר בגמרא הטעם שהזהיר הקב"ה את ישראל שלא

יצאו מפתח ביתם עד בוקר (ב"ק ס): **"תאני רב יוסף מאי דכתיב, ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר, כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים, ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים תחילה"**. הרי מבואר כי בלילה יש פחד מהמשחית המזיק שלא יגרום נזק גם לצדיק ח"ו, ומזה יש ללמוד כי בבוקר אין צריך לפחד מהמשחית

ואכן מבואר ב"שער הכוונות" להאריז"ל (ענין כוונת ק"ש דרוש ג): **"כי שליטת וממשלת החיצונים האמיתית אינה אלא בלילה"**. ונרמז בפסוק (תהלים קד כ): **"תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער"**, שהם הקליפות והמזיקים שהם בבחינת חיתו יער שרוצים לטרוף את הקדושה ח"ו. וראה ב"מטה משה" (סימן תכד) שכתב כי מטעם זה נהגו לומר פסוק: **"הוא רחום יכפר עון"** לפני תפלת ערבית, כדי לבטל שליטת הקליפות בלילה שרמוזים בפסוק זה,

גמרא: "לעולם יכנס אדם בכי טוב".

כינוי את השמש "כי טוב" כי יש בו הארה מהאור שנגנז

אריז"ל: "שליטת וממשלת החיצונים האמיתית

אינה אלא בלילה", כי אור השמש מבריה את החיצונים

תפארת שלמה: "על ידי שהצדיקים עוסקים בתורה בלילה,

מפילים כח הסטרא אחרא ומכניעים אותם"

גמרא: זהרורית אור השמש יש בו כח לרפא את החולה

שנאמר: "שמש צדקה ומרפא בכנפיה"

השמש מרפא את החולה אם הוא לומד מהשמש להיות

מהנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתם ואינם משיבים

סופו. ומאחר שכבר נתבאר שאור השמש אינו אור חדש אלא בבחינת שיריים מהאור של מעלה כאמרו: **"נובלת אורה של מעלה גלגל חמה"**, על כן עדיין נשאר באור השמש מעין האור של מעלה לגרש את החיצונים.

ה]

"שמש צדקה ומרפא בכנפיה"

יומתק להבין בזה מה ששנינו בגמרא (נדרים ח:): **"אין גיהנם לעולם הבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה"**. הרי לנו הכח הגדול שהשאר הקב"ה באור השמש שיש בו הכח לרפא את הצדיקים ולהעניש את הרשעים, אלא שטרם הגאולה אור גדול זה של השמש הוא טמון בנרתיקה, ולפי המבואר כח זה הוא מאותו אור הגנוז שנקרא **"כי טוב"**, ועל כך אמרו: **"לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב"**, לרמז שעדיין נשאר באור השמש מעין אור הגנוז שיש בכוחו לגרש את המזיקין.

ועתה בא וראה כי אכן גם עתה משפיע הקב"ה על ידי אור השמש לרפא את החולה מעין הגאולה עתידה, כמו שכתוב (מלאכי ג כ): **"וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה"**. ושנינו על כך בגמרא (נדרים ח:): **"שמש צדקה ומרפא, אמר אביי שמע מינה חרגא דיומא מסי"**. ופירש רש"י: **"זיהרא דשמשא"**. כלומר זוהר השמש מרפא את החולה, והר"ן פירש: **"אבק הנראה בחמה כשהיא נכנסת דרך חלון קרוי חרגא"**.

לעבוד בכל כוחי לבטל אותה, לכן ותדד שנת מעיני לכוונה הנ"ל, **לזאת כל י"ד שנה בבית עבר לא היה ישן כלל בלילה"**.

נמצינו למדים מזה יסוד גדול, כי מה שהאיר הקב"ה את העולם בשמש, איננו רק אור פשוט המאיר ומחמם את העולם, אלא גם אור רוחני המגרש את החיצונים שלא יהיה להם שליטה ביום. ויש לומר כי זהו שתקנו חכמינו ז"ל בברכת יוצר אור: **"המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים"**, כי ענין זה שהקב"ה מאיר לנו בכל יום באור השמש המבטל את קליפות החיצונים הוא בבחינת רחמים גדולים.

ולפי המבואר נראה כי כח זה שהשפיע הקב"ה לאור השמש לגרש את החיצונים, שורשו מהאור הגדול טרם שנגנז שנקרא **"כי טוב"**, ועליו אמרו חז"ל (חגיגה יב): **"אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד**

ענין זה שהשמש יש בה סגולה לרפא את החולה, מצינו גם כן בגמרא (ב"ב טז): שסגולה זו היא מאבנו של אברהם אבינו שתלה הקב"ה בגלגל חמה:

"רבי שמעון בן יוחי אומר, אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה, אמר אביי היינו דאמרי אינשי אידלי יומא אידלי קצירי". ופירש רש"י: **"אידלי יומא, הוגבה שמש כשהחמה זורחת, אידלי קצירא, מיקל החולי"**.

ו]

"ואוהביו כצאת השמש בגבורתו"

ונראה לבאר בדרך עבודה ענין הכח שיש באור השמש לרפא את החולה, על פי מה שכתוב (בראשית א טז): **"ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים"**. ופירש רש"י ומקור הדבר בגמרא (חולין ס): **"אמרה ירח לפני הקב"ה, רבוננו של עולם, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה, לכי ומעטי את עצמך"**.

וכתבו בעלי תוספות על התורה (שם) לפרש בזה מה ששנינו בגמרא (שבת פח:): **"הנעלבין ואינן עולבין, שומעין חרפתם ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין, עליהן הכתוב אומר (שופטים ה לא) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו"**. והנה הדברים בלשון קדשם:

"את שני המאורות הגדולים, רבותינו דרשו, בתחילה נבראו שוים בגדולה, וקטרגה הלכנה ונתמעטה, והשמש עמד בגדולתו, לפי ששמע חרפתו ולא השיב, והיינו דאמרינן הנעלבין ואינן עולבין שומעים חרפתם ואינן משיבין, עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, כשמש ששמע חרפתו ולא השיב ונתגדל על ידי כן".

נמצינו למדים מזה, כי החובה מוטלת עלינו ללמוד מהשמש מדת סבלנות, שהיה מהנעלבין ואינן עולבין, שומעין חרפתם ואינו משיבין, וזכה על ידי זה שנתגדל אורו. והנה ידוע מה ששנינו במשנה (אבות פ"ד מכ"א): **"הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם"**. מבואר מזה כי מקור כל המחלות שמביאות את האדם למיתה, הוא מצד שיש לו קנאה תאוה וכבוד שמוציאים את האדם מן העולם.

מעתה יומתק להבין מה שיצר הקב"ה את אור השמש עם סגולה לרפא את החולה, כי המתבונן באור השמש שלא נתמעט אורו אלא נתקיים בו: **"כצאת השמש בגבורתו"**, מחמת שהיה מהנעלבין ואינן עולבין, שומעין חרפתם ואינן משיבין, הנה ילמד מזה שלא לרדוף אחרי הקנאה והכבוד המדומה ועל ידי זה יתרפא ממחלתו.

היוצא לנו מכל זה כי בברכת החמה, צריך לכוון לתת שבח והודאה להקב"ה אשר ברא את השמים ואת הארץ, ותלה את אור השמש ברקיע השמים כדי להאיר לנו את היום ולגרש את החושך, זאת ועוד, שאור השמש מרפא את החולה ומבריה את המזיקין, ובהדמנות זו דבר בעתו מה טוב להתפלל לה, שנזכה לגאולה העתידה אשר אז יוציא הקב"ה חמה מנרתיקה: **"צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה"** במהרה בימינו אמן.

עדיין נשאר לנו לבאר הענין שתקנו חכמינו ז"ל לברך ברכת החמה: **"עושה מעשה בראשית"**, וכן הטעם שסיבב הקב"ה מסבב כל הסיבות, שסיבוב החמה בעולם עד שחוזרת למקומה הראשון הוא דוקא כ"ח שנה, אולם לשם כך נכתב מאמר בפני עצמו כדי לתת רווח להתבונן בין פרק לפרק.

כוונת ברכת החמה: "עושה מעשה בראשית" בשביל התורה וישראל שנקראו "ראשית"!

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

[א]

"כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"

בענין ברכת החמה ראוי להתבונן: (א) מהו הענין שתקנו חכמינו ז"ל לברך ברכת החמה: "עושה מעשה בראשית", שהיא בעצם ברכה כללית על כל מעשה בראשית, ולא תקנו לברך ברכה פרטית כגון: "יוצר אור השמש" וכדומה. (ב) צריך ביאור מדוע סיבב הקב"ה כך שסיבוב החמה בעולם, עד שהיא חוזרת למקומה הראשון הוא דוקא מכ"ח לכ"ח שנה.

פתח דברינו יאיר מה שדרש הרה"ק רבי יהושע מדיוקוב ז"ע בקידוש החמה ה' ניסן שנת תרנ"ז לפ"ק, על פי מה שפירש רש"י (בראשית א א):

"בראשית, אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

ויש לפרש דברי רש"י על פי מה ששינו בגמרא (סוכה כט): "תנו רבנן בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים, לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני ישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבים לחמה". מבואר מזה כי כלל ישראל מונין את הזמנים לימות הלבנה, ואילו אומות העולם מונין את הזמנים לימות החמה. וכן מבואר במדרש (ב"ר ו ג): "דרך ארץ הוא שיהא הגדול מונה לגדול והקטן מונה לקטן, עשו מונה לחמה שהיא גדולה, ויעקב מונה ללבנה שהיא קטנה".

לפי זה מבאר ה"עטרת ישועה" דברי רבי יצחק, כי הפסוק: "החודש הזה לכם", מרמז על קידוש הלבנה, כמו שפירש רש"י (שמות יב ב) בשם המדרש: "הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חודש", ואילו "בראשית" רומז על קידוש החמה שמברכים עליה: "עושה מעשה בראשית". וזהו ששואל רבי יצחק: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל", כי הם מונין ללבנה, "ומה טעם פתח בבראשית", שרומז על השמש שאומות העולם מונין אליה.

ועל זה תירץ: "משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים", כלומר מה שסיבב הקב"ה שמעגל הגדול של השמש הוא כ"ח שנים, הוא כדי שבזכות הברכה שמברכין ישראל על השמש בתחילת המהלך של כ"ח שנים, יש כ"ח לישראל לקבל השפעת השמש מעצמם שלא על ידי אומות העולם, וזהו פירוש הכתוב: "כח מעשיו הגיד לעמו", שהמשיך להם כ"ח מעשיו

של כ"ח שנה מהלך החמה, "לתת להם נחלת גוים", היא השמש נחלת הגוים שמסרה הקב"ה לישראל. אלו תוכן דבריו הקדושים.

[ב]

"כ"ח שנה כנגד כ"ח אותיות בפסוק בראשית"

והנה כל הרואה דבריו הקדושים של ה"עטרת ישועה" ישכיל ויבין כי עדיין צריך תוספת ביאור: (א) מדוע דוקא בזכות ברכת החמה שמברכים ישראל, בתחילת המהלך השמש של המעגל החדש של כ"ח שנים, מסר הקב"ה את כ"ח השמש לישראל, שעל כך רומז הכתוב: "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים". (ב) מהו הקשר הפנימי בין מהלך השמש כ"ח שנים, ובין "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים".

לכן נראה ללכת בדרכו לבאר ענין זה ביתר שאת, בהקדם לבאר דברי רש"י הנ"ל: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

אמנם בהשקפה ראשונה יש לתמוה על מאמר זה, כי איך אפשר להוכיח מזה שכבשו ישראל את ארץ ישראל מהגוים שהארץ שייכת להם, הלא גם הגוים יכולים לבוא תמיד באותה

"יודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ... ואלין אינון כ"ח אתוון, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, ועלייהו אתמר (תהלים קיא ו) כח מעשיו הגיד לעמו, ובגלותא אסתלק האי כ"ח מנייהו, ואתמר בהון (איכה א ו) וילכו בלא כח לפני רודף, ובגין דא אמרין בקדיש, ועתה יגדל נא כח ה', לקבל כ"ח אתוון אחרנין... דאינון יהא שמיה רבא מברך לעלם לעלמי עלמיה, ודא איהו (שבת קיט): העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו".

וביאר ב"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן קיב), כי זהו הענין ששינו בגמרא (חגיגה יב). שהקב"ה ברא את העולם בשתי ידיים, ולמדו כן ממה שכתוב (ישעיה מח יג): "א"ף י"ד יסדה ארץ וימיני טפחה שמים", והענין הוא כי בה' אצבעות של יד ימין יש י"ד פרקים כמנין י"ד, וכן בה' אצבעות של יד שמאל יש י"ד פרקים כמנין י"ד, ושניהם יחד הם כ"ח פרקים שבהם נברא העולם, וכן כתב עוד (שם אופן רמה):

"בפסוק ראשון של בראשית שיש בו כ"ח אותיות, כמו שכתוב כח מעשיו הגיד לעמו, וטעם כ"ח אותיות אלו הם מורים על (חגיגה יב). שברא הקב"ה את עולמו בשתי ידיים, וזה שכתוב (ישעיה מח יג) אף יד יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ויש בכל יד י"ד פרקים, על כן נקרא יד על שם י"ד פרקים".

ועתה בא וראה כי ענין זה מפורש יותר ב"אוהב ישראל" (ליקוטים חדשים פרשת בשלח):

"דהנה כתיב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, דאית בהון כ"ח אותיות אשר בהם ברא הקב"ה את השמים ואת הארץ, והמה מספר שני פעמים י"ד, דהיינו יד הגדולה ויד החזקה. ואיתא בזוהר הקדוש (הקדמה ה). אסתכל באורייתא וברא עלמא, וכן דרשו חז"ל (ע"ז ג). על פסוק יום הששי, כי נתחזקו שמים וארץ בעת קבלת התורה ביום הששי בסיון במעמד הר סיני, וגם אמרו חז"ל בראשית בשביל ראשית וכו'. ועל פי זה יבואר הפסוק (תהלים קיא ו) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, כי על ידי שנתן להם התורה הקדושה נתחזקו שמים וארץ, אשר נבראו באותיות מספר כ"ח כנ"ל ובשביל זה חיזק ידי עמו, דהיינו יד הגדולה ויד החזקה לתת להם נחלת גוים".

[ד]

ישוב הקושיא איך מותר לנו להנות מעולם הזה

והנה ידוע ומפורסם הקושיא עצומה שהביא ה"בני יששכר" (שבת מאמר ז אות ט"ב) בשם הגה"ק החיד"א ב"ראש דוד" (פרשת תצוה), על מה שמבואר במדרש (תנא דבי אליהו זוטא פרק יט), כי יעקב ועשו חלקו ביניהם נחלת העולמות, עשו נטל לחלקו עולם הזה ויעקב נטל לחלקו

[ג]

הקב"ה ברא את העולם בכ"ח אותיות של "בראשית"

ונראה לבאר דברי "בעל הטורים", על פי מה שמצינו מקור לדברים אלו בתיקוני זוהר (הקדמה ג), שמבואר שם כי הקב"ה ברא את העולם בכ"ח אותיות הפסוק שבפסוק: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", וזה לשון קדשו:

עולם הבא, וכן מבואר במדרש (ילקוט שמעוני ד"ה מכרה כיום):

"מכרה כיום את בכורתך לי. אמרו כשהיו יעקב ועשו במעי אמן, אמר לו יעקב לעשו, אחי שני עולמות לפנינו העולם הזה ועולם הבא, העולם הזה יש בו אכילה ושתיה, ומשא ומתן, לישא אשה, ולהוליד בנים ובנות, אבל העולם הבא אין בו כל המדות הללו, רצונך טול אתה העולם הזה ואני אטול העולם הבא, שנאמר מכרה כיום את בכורתך לי, כאותו היום שהיו בבטן אמם, מיד כפר עשו בתחיית המתים שנאמר הנה אנכי הולך למות, אותה שעה נטל עשו חלקו העולם הזה ויעקב נטל חלקו העולם הבא."

אך לפי זה קשה, איך מצינו ידינו ורגלנו להנות מתענוגי עולם הזה אפילו בשבתות וימים טובים יותר מכדי חיותינו, הלא העולם הזה הוא חלקו של עשו. ותירץ מהר"ש פרימו על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל (ע"ז ג): **"מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר, אם ישראל מקבלין את תורתנו מוטב, ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו"**. מבואר מזה שאין העולם יכול להתקיים בלי תורה.

והנה מקרא מלא דיבר הכתוב (דברים לג ב): **"ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קודש"**. ופירש רש"י: **"וזרח משעיר למו, שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רצו. הופיע מהר פארן, שהלך שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלו ולא רצו"**. מבואר מזה שאומות העולם לא הסכימו לקבל את התורה, עד שבאו ישראל וקיבלו בהר סיני ועל ידי זה הצילו את העולם שלא יחזור לתוהו ובוהו.

הנה כי כן כיון ששינו בגמרא הלכה פסוקה (ב"ק קיד): **"המציל מזוטו של ים ומשולליתו של נהר לעצמו הציל"**, אם כן כיון שהצילו ישראל את העולם מזוטו של ים שלא יחרב לעצמם הצילו, נמצא כי על ידי מתן תורה קנו ישראל גם את העולם הזה לעצמם, ואדרבא כל מה שהאומות העולם נהנים מן העולם הזה גדל הוא בידם.

על פי האמור מוסיף ה"בני יששכר" (שם) לבאר, מה שאמרו בגמרא (פסחים סח): **"הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מאי טעמא יום שניתנה בו תורה"**. ויש לומר הטעם לכך, כי מאחר שבחג השבועות קיבלו ישראל את התורה בהר סיני והצילו את העולם בכך, הרי קנו את העולם הזה חלקו של עשו מדין מציל את העולם מזוטו של ים, הנה כי כן מטעם זה: **"הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם"**, שיתענג במאכל ומשתה שהם עניני עולם הזה, **"מאי טעמא יום שניתנה בו תורה"**, ועל ידי זה הצילו את העולם, וראויים הם להנות גם מהעולם הזה עכ"ל.

[ה]

"ליסטים אתם" שלקחתם חלקו של עשו

מעתה יפתח לנו פתח להבין טענת אומות העולם: **"ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים"**, כי ארץ ישראל הוא מבחר העולם ככתוב (שמות ג ח): **"וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש"**, על כן הגוים ההולכים בדרכו של עשו שלקח לחלקו עולם הזה, באים בטענה לישראל: **"ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים"**, כי אין לכם רשות להנות מהעולם הזה יותר מכדי חייכם.

על כך אומר רש"י בשם רבי יצחק, כי מטעם זה פתח הקב"ה את התורה בבראשית: **"משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"**, פירוש הקב"ה פתח את התורה בפסוק: **"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"**,

שיש בו **"כח תיבות שבהם ברא הקב"ה את העולם, כדי לתת להם על ידי פסוק זה "נחלת גוים"**.

והביאור בזה על פי מה שפירש רש"י: **"בראשית ברא, אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני, כמו שאמרו רבותינו ז"ל בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב ג) ראשית תבואתו"**. הרי מבואר כי בפסוק זה שיש בו **"כח אותיות שבהם נברא העולם, רמז לנו הקב"ה במלת "בראשית" שברא את העולם בשביל התורה ובשביל ישראל שנקרא "ראשית"**.

נמצא לפי זה, כי על ידי שקיבלו ישראל את התורה שכל העולם לא נברא אלא בשבילה, הצילו את העולם מחורבן שלא יחזור לתוהו

העולם, עד שחזור למצבו הראשון עם מערכת המזלות, כפי שהיה ביום הרביעי לבריאת העולם, הוא בדיוק **"כח שנים"**, על פי מה שמצינו מאמר נפלא במדרש (ב"ר ו ג):

"דרך ארץ הוא שיהא הגדול מונה לגדול והקטן מונה לקטן, עשו מונה לחמה שהיא גדולה, ויעקב מונה ללבנה שהיא קטנה, אמר רבי נחמן והוא סימן טב, עשו מונה לחמה שהיא גדולה, מה חמה הזאת שולטת ביום ואינה שולטת בלילה, כך עשו יש לו חלק בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא, יעקב מונה ללבנה שהיא קטנה, מה הלבנה הזו שולטת בלילה וביום, כך יעקב יש לו חלק בעולם הזה ובעולם הבא".

מבואר מזה כי עשו וזרעו מונין לשמש ששולטת ביום, כי אור היום הוא רמז לעולם

עטרת ישועה: על ידי ברכת החמה זוכים ישראל לקבל השפעת השמש אף שהיא חלקו של עשו שמונין לחמה

"כח מעשיו הגיד לעמו", מהלך השמש בכ"ח שנים, לתת להם נחלת גוים", נחלת השמש חלקו של עשו

זוהר הקדוש: הקב"ה ברא את העולם בכ"ח אותיות: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"

מעגל השמש הוא כ"ח שנים, כדי לעורר כ"ח אותיות של "בראשית" בשביל התורה שנקראת ראשית

מדרש: "עשו מונה לחמה, מה חמה הזאת שולטת ביום, כך עשו יש לו חלק בעולם הזה ולא בעולם הבא"

"יעקב מונה ללבנה, מה הלבנה הזו שולטת בלילה וביום, כך יעקב יש לו חלק בעולם הזה ובעולם הבא".

קושיא עצומה: איך מותר לנו להנות מאור השמש הלא עולם הזה הוא חלקו של עשו

התירוץ של מהר"ש פרימו: כשקיבלו ישראל את התורה הצילו את העולם מחורבן והרי הוא שלהם

הזה שהוא חלקו של עשו, ואילו בני ישראל מונין ללבנה ששולטת בלילה, כי לילה הוא רמז לעולם הבא שהוא חלקו של יעקב וזרעו, ופירש ב"יפה תואר" על המדרש: **"ומשוה את העולם הזה ליום שהוא נגלה לעין כיום, ואת עולם הבא ללילה שהוא מכוסה ונעלם כלילה"**.

והנה מצינו בברכות שבירך משה רבינו איש האלקים את ישראל בברכותיו לשבט יוסף (דברים לג ד): **"וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו ממגד שמים מטל ומתהום רבצת תחת, וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים"**. ופירש רש"י: **"שהיתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת הפירות"**. ובספרי: **"אין לך פירות יפים ומתוקים בעולם אלא הרואים את החמה"**. הרי מבואר כי השמש משפיע על הפירות למתקם.

אך לפי זה מתעוררת הקושיא העצומה של אומות העולם, כי מאחר שאומות העולם מונין לשמש כי אור היום רומז לעולם הזה שהוא חלקו של עשו, מי התיר לנו להנות מהשמש שממתקת את הפירות בארץ ישראל, הלא

מערכת השמש היא חלקו של עשו. אולם כבר למדנו שהתירוץ על כך הוא ממה שכתוב: **"כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"**.

כלומר הקב"ה גילה לישראל **"כח אותיות בפסוק "בראשית" שבהם ברא את העולם, כדי לתת לנו נחלת גוים, כי ממלת "בראשית" מוכח שהקב"ה ברא את העולם בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו "ראשית"**, נמצא כי על ידי שקיבלו ישראל את התורה הם מצילים את העולם מזוטו של ים, ולכן גם העולם הזה וגם השמש שרומזת על עולם הזה הוא שלהם.

הנה כי כן מטעם זה סיבב הקב"ה, כי המעגל של השמש עם כל מיני סידורים של מערכת המזלות, עד שהוא חוזר למקומו הראשון כפי שהיה בשעת בריאת העולם הוא **"כח שנה"**, כדי לרמז בכך שכל הקיום של מערכת השמש, הוא רק על ידי **"כח אותיות של הפסוק הראשון בתורה: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"**, שבהם נברא העולם, ועל ידי זה מתגלה שגם מערכת השמש שייכת לנו, שהרי כל העולם לא נברא אלא **"בראשית" בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו "ראשית"**.

[ז]

"עושה מעשה בראשית" בשביל התורה שנקראת ראשית

כיון שבאנו לידי כך יומתק להבין נוסח הברכה שתקנו חכמינו ז"ל בברכת החמה: **"ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם עושה מעשה בראשית"**. הנה בחרו דוקא בנוסח זה של: **"עושה מעשה בראשית"**, כדי להזכיר בכך שהקב"ה ברא את העולם עם **"כח אותיות שיש בפסוק "בראשית"**. והנה במלת **"בראשית"** הרי רמז שהעולם לא נברא אלא בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו **"ראשית"**.

זאת ועוד, ידוע מה שכתב "בעל הטורים" (שם) כי **"בראשית" נטריקון בראשונה ר'אה אלקים שיקבלו ישראל תורתו**, הרי מבואר ממלת **"בראשית"** שכל העולם הזה שייך לישראל שהצילו את העולם מזוטו של ים על ידי שקיבלו את התורה, ואם כן גם השמש שמאירה ביום שרומז על עולם הזה שייכת לישראל.

על כן בכוונה תחילה תקנו חכמינו ז"ל לברך בתחילת מהלך השמש של **"כח שנים"**, שהוא כנגד **"כח אותיות שבפסוק "בראשית" שבהם נברא העולם ברכת: "עושה מעשה בראשית"**, כלומר שברא את השמש וכל עניני עולם הזה בפסוק **"בראשית"**, בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו **"ראשית"**, כי בזכות זה נזכה שכל השפע של השמש במעגל של **"כח שנים"** הבא עלינו לטובה יהיה שייך לישראל.

וזו שכתב ה"עטרת ישועה" כי בזכות הברכה שמברכין ישראל על השמש בתחילת המהלך של **"כח שנים"** יש **"כח לישראל לקבל השפעת השמש מעצמם שלא על ידי אומות העולם, ומפרש בכך הכתוב: "כח מעשיו הגיד לעמו"**, שהמשיך להם **"כח מעשיו של כ"ח שנה מהלך החמה, "לתת להם נחלת גוים"**, היא השמש נחלת הגוים שמסרה הקב"ה לישראל.

ולפי האמור הביאור בזה, כי בזכות הברכה שאנו מברכים להקב"ה על השמש: **"עושה מעשה בראשית"**, אנו מעוררים בכך את הזכות של ישראל שהצילו את העולם מזוטו של ים, שהרי העולם לא נברא אלא בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו **"ראשית"**, ואם כן כל מערכת השמש וכל עניני עולם הזה שייכים רק לישראל שבשבילם נברא העולם. נמצא כי כל השפעת השמש במהלך **"כח שנים"** הבאים לישראל הם.